

Pálinkás József, a Magyar Tudományos Akadémia elnökének beszéde

"Az erkölcs minden polgártestnek lelke...

Mi hát, ami a magyart emelheti? Valóban nem más, mint az ész s az erkölcs."

Tisztelt Köztársasági Elnök Úr!

Tisztelt Rektor Úr!

Tisztelt Hallgatók és Oktatók! Kedves Vendégek!

Berzsenyi szavaival köszöntöm a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem tanévnyitó ünnepségén megjelenteket. Elődeink jövőbe vetett hitét jelzi e szép hagyomány, hogy a tanévnyitót ünnepként tartjuk számon. Az egyetemi tanulmányaikat most megkezdő elsőéves hallgatók bizonyára várakozással és nem kis izgalommal tekintenek életüknek ezen meghatározó éveire.

Azok a feladatok és kihívások, amelyek előtt az idei tanév küszöbén állunk, arra indítanak, hogy Magyarország világhírű műszaki egyetemének tanévnyitóján ne elsősorban a technikai haladás nagyszerű perspektívájáról – s ebben az önök lehetőségeiről – mondjak szép szavakat, hanem tágabb összefüggésben tekintsek a felsőoktatásra, Magyarországra, amelynek **erkölcsi, szellemi, lelki megújulásra** van szüksége.

Tisztelt Hallgatók és Oktatók!

Ma **Önök egy nem jól működő országban kezdik meg a 2009/2010-es tanévet.** Feladatuk nem csupán annyi, hogy egy szabályok és szokások által szabályozott intézményben tanuljanak és tanítsanak. Ma előttünk sokkal nehezebb feladat áll: a tanulás és a tanítás mellett – s nem helyette – a magyar közéletben szinte mindent újra kell gondolnunk, és hozzá kell látnunk az újjáépítéshez.

Igen, tisztelt hallgatóim, jól hallják, erkölcsi, szellemi, lelki értelemben újjá kell építeni Magyarországot.

A világot egy *2008-ban nyilvánvalóvá vált* válság rázza meg. E válság mibenlétéről és okairól sok igényes elemzés, s persze még több igénytelen, a felelősöket – mindig másokban – pontosan megtalálni vélő felszínes demagógia jelenik meg, hangzik el. **A válság mentséggé vált, a tehetetlenség indokává, ürüggyé,** hogy a kilátástalanságot félelemmel kezeljük. A válság az az időszak, amikor minden döntésre kerül: olyan történések ideje, amelyeknek *bizonytalan a kimenetele.* De csak addig, amíg félünk a szembenézéstől. A válság akkor fordulhat át, amikor a számvetés bátorsága, az elszántság és az önbizalom

További információ: Kommunikációs Főosztály

Telefon: (06-1) 411-6321, Fax: (06-1) 302-5638

sajto@office.mta.hu

www.mta.hu

jellemez bennünket. A **válság** tehát elszánásra hív minket, *az öntudatra ébredés fordulópontját jelölheti.*

A **válság** ebben az értelemben nem holmi kiszolgáltatottság, nem a *vak sors sodrása*, kívülről elszenvedett *kínzás*, hanem egy múltó és egy bekövetkező *közötti* időszak, amely **lehetőség arra, hogy értékeljük, megítéljük az eddig történeteket és önmagunkat.** Hívás arra, hogy határozottan kiálljunk a jövőnkért, önmagunkért. A válság lehet a közöny vége, az indulás pillanata.

Ha a nehézségeket nem sorscsapásként, hanem következményként fogjuk fel, tettekre és megújulásra készlet. Tekintsük hát a válságot az önmagunkkal történő *valós szembenézés pillanataként.*

Tisztelt Oktatók! Önök tudományos eredményeik, oktatói tapasztalataik alapján, Kedves Hallgatók! Önök a magas felvételi követelmények teljesítése alapján hazánk *legképzettebb, legtehetségesebb* polgárai közé tartoznak. Így hát *csak akarniuk kell*, hogy felismerjék az okokat s a tennivalókat. És csak *bátorság*, hogy bekapcsolódjanak és példát mutassanak ebben az *erkölcsi, szellemi, lelki újjáépítésben.*

A világban nem történt a földi életet megváltoztató természeti katasztrófa, nem csapódott a Földre nagyméretű meteor, nem történt egész kontinenseket sújtó földrengés, világméretű járvány vagy sáskajárás. A válságot – természetesen messze nem egyenlő felelősséggel – az emberek, mi magunk okoztuk. Elsőként azzal, hogy elhittük, nincs valódi közünk azokhoz a dolgokhoz, amelyek megtörténhetnek velünk. Másodszor azért, mert tétlenségre kárhoztattuk magunkat azzal, hogy mi úgysem tehetünk semmit. Harmadszor azért, mert a felismerés felelősségét nem mertük időben vállalni.

Nem épületek omlottak össze tehát, hanem a tudás és az erkölcs tartóoszlopai repedeztek meg.

Világunkat a működés színtereire osztottuk, funkcionális egységekre. Részekre bontottuk az egészet, s egy-egy részből kitekintve tesszük *mindörökre beláthatatlanná* a korábban egységben láthatót. Elhisszük, hogy a gazdaság, az egészségügy, az oktatás, a tudomány külön gondolkodást, logikát, megoldást kíván, és nincs metszet, amelyben az ember vagy a közösség önmagára ismerhetne. „*Ma nem ez a legfontosabb probléma*”, halljuk annyiszor. Joggal kérdezhetnénk vissza: vajon ki tudhatja, melyik az?

A közszereplők nap mint nap ismételtetik a világ katasztrófával fenyegető nagy problémáinak sorát: energia-, víz- és élelem-hiány, a Föld egészét veszélyeztető környezeti problémák, a szegényekre és gazdagokra szétszakadó társadalmak. Ezek, – és még jó néhány – valóban nagy problémák, de a legnagyobb probléma – az egész világon, s Magyarországon is – *az oktatás és nevelés egyre növekvő hiányosságai.* Az oktatás nem a világban való eligazodásra készít fel: nem adja meg az erkölcsi vérteteket, és nem adja meg a szükséges tudást és műveltséget.

További információ: Kommunikációs Főosztály

Telefon: (06-1) 411-6321, Fax: (06-1) 302-5638

sajto@office.mta.hu

www.mta.hu

Az iskola – nyíltan hangoztatott, vagy „csupán” a gyakorlatban megvalósított – célja egyre inkább egyfajta *praktikus tréning*. Ez fog – a családok nevelő hatásának gyöngülésével együtt – katasztrófához vezetni. Az anyagi, a szellemi, a lelki jólét, a jó közélet ma csak megfelelő oktatás és a nevelés révén érhető el.

Nyilvánvaló, hogy sem az emberiségnek, sem Magyarországnak nincs annyi anyagi és szellemi erőforrása, hogy minden nyomorúságot egyszerre szüntessen meg. A problémák megoldásához ugyanis egységben kellene ismernünk és kezelnünk azt a három legösszetettebb rendszert, amelyben élünk: a természetet, gazdaságunkat és társadalmunkat. Ezen úgynevezett „komplex rendszerek” általános tulajdonsága, hogy minden cselekvésnek egy helyett számos következménye van, ezek közül több szándékolatlan, és csak késleltetetten jelentkezik. Minden lépés előre nem látott költséggel, kellemetlenséggel jár, *vagy más problémáktól vonja el a forrásokat*.

Ezért az az egyik legnagyobb előttünk álló feladat, hogy **meg kell tanulnunk tájékozottan dönteni**. Sok döntésünket felszínes ismeretek, illúziók és szavazattöbbség alapján hozzuk meg – anélkül, hogy ismernénk cselekedeteink minden következményét. Sokszor a problémák bonyolultsága bénít meg bennünket: arra késztet, hogy semmit se csináljunk, vagy olyan változásokat vezessünk be, amelyek hosszú távon több kárral járnak, mint haszonnal. Meg kell értenünk ezt a minden vonatkozásában összetett, (komplex) világot, amelyben élünk. Az ehhez szükséges tudás csak áldozatos, kemény munkával, elmélyült tanulással szerezhető meg.

Éppen a világunk összetett volta miatt a tudással azonos, vagy talán *még fontosabb a szilárd erkölcs*. Minden erőfeszítésünk hiábavaló, ha ezen a téren nem tudunk előrelépni. *Belső indíttatással, belső kényszerré* kell tenni, hogy az emberi közösségek együttélési szabályait szigorúan tartsuk be.

Ha a Műegyetem történetére tekintünk, nem csupán a szakmájukat világszínvonalon művelő professzorokat és kiváló tanítványaikat látjuk, hanem a megkérdőjelezhetetlen erkölcsi tekintélyeket is. A magyar nemzet történetében – így 1956-ban is – a nemzet sorsáért, szabadságáért életüket kockáztató hősöket. Egyszerre voltak *ők a szellem és az erkölcsi szilárdság óriásai*.

A tanévnyitó ünnepi pillanataiban sem hallgathatom el, hogy a mi szűkebb világunkban **az oktatás és a tudomány világában is jelentős az erkölcsi hanyatlás**. A felsőoktatás – üdítő kivételektől eltekintve – a pénz világához törekszik tartozni. Igazodni kíván valamihez, aminek inkább alakítója lehetne. Megfelelni vágyik olyan elveknek, amelyeknek változásain kellene munkálkodnia. **A felsőoktatási intézmények szellemi értékrendje háttérbe szorult**. A hallgatók sok helyen nem nevelendő, oktatandó társai a tanároknak, hanem a fejkvóta (vagy költségtérítés) „részevényjegyei”.

A felsőoktatást és a benne dolgozókat régóta őrli a kettős elv: egyszerre dolgozni a piacra és őrizni a szellemi magaslatokat. Az egyik a **haszonelvűséget** hangoztatja, és **diplomagyárrá teszi a felsőoktatás intézményeit**. A másik az elvont tudományos

További információ: Kommunikációs Főosztály

Telefon: (06-1) 411-6321, Fax: (06-1) 302-5638

sajto@office.mta.hu

www.mta.hu

gondolkodás fontosságát hangsúlyozza, és egyfajta *tudásvárat* működtet. Hogyan lehet egyszerre két ilyen ellentmondó és széthúzó elvet szolgálni? *A tudásvár ostroma nem válhat a diplomagyár sikerévé.* A haszonelvűség győzelme nem uralhatja a szellem szabadságát.

Hová veti szemét *ma* az egyetemi hallgató? A diplomára, a távolabbi jövőre, egy pályaképre, amit elképzelt ifjúkori álmodozásaiban? És merre tervez a felsőoktatás? A következő szakindításig, vagy annak elnevezéséig? **Mire alapozzuk a tudást**, amit az egyetem, főiskola *ma* nyújt? **Közösségi igényekre vagy globális hívószavakra? Meddig tart még az a különös helyzet**, amelyet a munkanélküliség mintájára **hivatásnélküliségnek** nevezhetnénk, hogy diplomával tömegek kényszerülnek más munkakörben dolgozni?

Meddig merünk elnézni? És mennyit van bátorságunk belátni?

Minden döntés, minden lépés megmagyarázható. Ám egyiket sem kell magyarázni, ha a tisztánlátás és az igazság szeretete vezérli. Megtanultuk indokolni az indokolhatatlant, eladni az eladhatatlant, elmagyarázni az elmagyarázhatatlant. Elhittük, hogy *a hazugságról hazudni* már majdnem igazmondás. Pedig nincs így: az önámítás magyarázata még nem szembenézés.

A hazugság a világ komplexitása miatt felmérhetetlen következményű. A hazugság és önámítás közénk lopakodik, ha presztízsből, vagy önzésből értelmetlen szakokat indítunk, ha diákjaink felkészültségének értékelése során közvetlenül (pénzért) vagy közvetett módon (a fejkvóta megtartása érdekében) megfelelőnek értékeljük a nem megfelelő teljesítményt. Ha diplomákat és doktori fokozatokat adunk érdemtelenül, az egyéni és intézményi teljesítmény látszata érdekében. Ha a professzori kinevezések száma kontrolálatlanul növekszik, mert az intézmények csak a mennyiségi mutatókban érdekeltek, értékelésükben csak ezt veszik figyelembe.

Minden lépés indokolható egy másikkal. A következő az előzővel. Csakhogy nem a lépéseinket kell fontolgatnunk. Hanem magát az utat. Hogy ha elindulunk, tudunk-e majd járni rajta? Hogy vezet-e valahová?

Hölgyeim és Uraim!

A hallgató nem pénzszerzési lehetőség, a felsőoktatási intézmény nem diploma-, doktori fokozat és publikáció-gyár. **Újra kell gondolni ezért a finanszírozás és az intézményértékelés egész rendszerét.** Az elmúlt évtizedek hibás vagy nem létező oktatáspolitikája, az oktatás irányításának hiánya, a szabadosság szép új világa **látványosan megbukott.** Ha a benutság vesz erőt rajtunk, és nem teszünk semmit, az intézmények belső rendszere éppúgy szétszakad, mint a magyar társadalom: a vezető – gyakran felelőtlen – elitre, és az intézmények működését keserves körülmények között fenntartó többségre, mind a hallgatók, mind az oktatók esetében.

Mindezen, országunk felsőoktatásának működését veszélyeztető jelenségek kialakulásához kétségtelenül hozzájárultak egyéni emberi hibák és gyengeségek, **a fő hiba**

További információ: Kommunikációs Főosztály

Telefon: (06-1) 411-6321, Fax: (06-1) 302-5638

sajto@office.mta.hu

www.mta.hu

azonban az önmagából táplálkozó, magát újratermelő rendszerben van. A rendszerben, amely nem a nevelés, az oktatás, a kultúra és a tudomány értékeire építi e területek működésének szabályait, hanem a pénz hatalmának legrosszabb gyakorlatát erőlteti a szellem világára. A rendszerben, amelyben nem elsősorban a kikezdhethetetlen integritású, megkérdőjelezhetetlen szakmai és emberi kvalitású professzorok határozzák meg az intézmény arculatát, és vezetik azt, hanem – a gyakran igencsak kétes erkölcsiségű eszközökkel dolgozó – „pénzszerezők”.

A rendszerben, amelyben megtörténhet, hogy a diákokat nem a legtehetségesebb és legdolgosabb társaik képviselik, hanem a sokadik évüket az intézményben töltő, a diákképviselést jó megélhetőnek tekintő gyenge teljesítményű hallgatók. A rendszerben, ahol az intézmények egy részében többségbe kerülhetnek a szellem törvényeit már nem is értő, a felsőoktatási intézményeket csupán – elsősorban önmaguk számára – pénztermelő „üzemek” tekintők. Azok az oktatók, akik doktori fokozatukat, habilitációjukat maguk is kétes körülmények között szerezték, vagy úgy mond az „intézmény érdekében” cinkosok voltak ilyen előmenetekben, aligha alkalmasak a tudomány világában oly fontos „kapuőrök” szerepének betöltésére. A magyarországi közállapotokat és a rendszer működését ismerve a „felülről” törvényi szabályozással történő változtatás sikere felettébb kétséges.

Amikor a pénz hatalmának legrosszabb gyakorlatáról beszélek, nem a takarékos és átlátható gazdálkodás ellen, hanem éppen mellette emelem fel szavamat. A takarékos, minden fillérről elszámolni tudó, gazdálkodás valaha erény volt, ma is azzá kell tenni. **A tisztátalan és zűrzavaros gazdálkodás ma legalább annyit árt, mint az erőforrások hiánya.** Nem állítom, hogy felsőoktatási intézményeink jól finanszírozottak, de kevesebb pazarlással ennyi pénzből is sokkal többet lehetne megvalósítani, stabilabban, kevesebb frusztrációval és eredményesebben lehetne dolgozni.

Ha nem fogadnánk el az „erre lehet pénzt kapni, ezért ezt építjük meg” elvét, talán lehetlenné tennénk a pályázati korrupció vámszedőinek helyzetét is. Ha mindenki azzal foglalkozna, amihez legjobban ért, az oktatók az oktatással és kutatással, a hallgatók a tanulással, a vezetés és a gazdasági adminisztráció a vezetéssel és a hatékony gazdálkodással, előrébbre lennének, és nem mellékesen jobb kedvűek, boldogabbak.

A felsőoktatás világa csak akkor tud visszatérni a modern körülményekhez alkalmazkodó, évszázados hagyományaira épülő erkölcsi rendjéhez, ha a változás belülről és kívülről, alulról és felülről egyidejűleg indul meg. Ha megszigorítjuk az egyetemi tanári kinevezések gyakorlatát. Ha az etikai szabályok megsértését mi magunk szigorúan szankcionáljuk. Ha **helyre állítjuk az autonómia értelmét:** nevezetesen, hogy minden döntést az arra kompetensek hozzanak meg. Ha az egyetemi vezetők választásának rendjében megnöveljük a professzori kar szerepét. Ha az egyetemek vezetőinek díjazásában sem az egyenlőségi demagógiának, sem a menedzseri mohóságnak nem engedünk. Ha **megváltoztatjuk a korrupciót és pazarlást elősegítő finanszírozási rendet.** Ha visszahozzuk a példamutatás elvét az oktatásban és a példakövetés örömét a

További információ: Kommunikációs Főosztály

Telefon: (06-1) 411-6321, Fax: (06-1) 302-5638

sajto@office.mta.hu

www.mta.hu

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1051 BUDAPEST, NÁDOR U. 7.

tanulásban. A tartást, ami büszkének mutat, és nem enged többé a szolgai erkölcs tömegképző erejének.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Az évnyitó ünnep. Az indulás, a kezdés és a folytatás ünnepe. Indulni, kezdeni, folytatni pedig csak tiszta szándékkal, őszintén lehet. Szavaink, gondolataink avatják ünneppé ezt a közös alkalmat. Ha **tetteinkkel tudunk nekik elég súlyt adni.** Ha engedjük, hogy nehezek legyenek, így lendületet és erőt adóak. Ha nem elégszünk meg a pátosz könnyen megteremthető közhelyességével, hanem a magunk igazságát keressük bennük.

Nem altatni jöttem, hanem felébreszteni a vágyat, hogy a felsőoktatási tanév kezdetén együtt gondolkodjunk.

Helyzetünkkel pedig szembe kell nézni, mert a jövő Magyarországnak gazdasági, politikai és szellemi vezetői ma egyetemi hallgatók. Szilárd erkölcsre, munkára és tudásra nevelésük a mai egyetemi oktatás feladata. S nem csupán az oktatóké, mert az egyetem olyan hely, ahol a hallgatók társai az oktatóknak a munkában, a tanulásban és az erkölcsös viselkedésben. Azt kívánom a Műegyetem és Önökön keresztül a magyar felsőoktatás minden intézménye hallgatóinak és oktatóinak, hogy legyen *erejük, bátorságuk, egymás iránti bizalmuk* hozzákezdeni a felsőoktatás és ezen keresztül Magyarország megújításának nehéz munkájához. Csak akkor várhatjuk, hogy honfitársaink követnek minket ebben, ha nem csodára várunk, nem a körülményekre hivatkozunk, hanem még ma hozzálátunk.

Felismeréseket és elhatározásokat hozó, közvetlen célok helyett távlatokat nyújtó tanévet kívánok Önöknek. Nehezet, amelyben mindenért meg kell küzdeni. És értékadót: olyat, amelyben minden küzdelem közös értelme van. A Magyar Tudományos Akadémia együttműködését ajánlom fel minden minőségre törekvő intézménynek.

Köszönöm, hogy meghallgattak.

További információ: Kommunikációs Főosztály

Telefon: (06-1) 411-6321, Fax: (06-1) 302-5638

sajto@office.mta.hu

www.mta.hu